

بسمه تعالی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

گزارش سیاستی

بررسی چالش‌های سیاست توسعه تعاملات بین‌المللی علمی از طریق مراکز مرجع تعاملات علمی بین‌المللی (فوکال پوینت‌های) منتخب در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

شهریور ۱۳۹۸

۱- بیان ضرورت گزارش سیاستی

در نیمه دوم سال ۱۳۹۷ و با پایان رسیدن دستورالعمل اجرایی کارگروه ملی تعاملات علمی بین المللی، حوزه بین المللی وزارت عتف با همکاری مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور بازنگاری سیاست های همکاری های بین المللی از طریق مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی (فوکال پوینت ها) را مورد توجه قرارداد. منظور از مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی دانشگاه ها، پژوهشگاه ها و مراکز آموزشی و پژوهشی است که به عنوان دبیرخانه هماهنگ کننده در برقراری تعاملات علمی بین المللی بین سایر دانشگاه ها، پژوهشگاه ها و مراکز آموزشی و پژوهشی داخل کشور با مراکز علمی و پژوهشی در یک کشور خاص خارجی (هدف) انتخاب شده اند. در گام اول ماموریت واگذار شده به مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور، اصلاحات پیشنهادی مرتبط با دستورالعمل ارائه شد. در گام دوم شناسایی و دسته بندی چالش های پیش رو مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی با محوریت چهار مرکز مرتبط با کشورهای ترکیه، فرانسه، مجارستان و آلمان مدنظر قرار گرفت. چهار دانشگاه تبریز، دانشگاه صنعتی امیرکبیر، دانشگاه یزد و دانشگاه علم و صنعت ایران به ترتیب مسئولیت هماهنگی برقراری ارتباطات بین المللی علمی با کشورهای ترکیه، فرانسه، مجارستان و آلمان را بر عهده گرفته اند. گزارش سیاستی مذکور به بررسی چالش های این مراکز به طور مختصر و در قالب سیاستی می پردازد. گام سوم این مطالعات نیز ارائه راهکارهای سیاستی جهت رفع چالش های شناسایی شده است که در گزارش های سیاستی آتی ارائه خواهند شد.

۲- بررسی مختصر وضعیت کنونی مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی (فوکال پوینت ها) منتخب

برای بررسی وضعیت کنونی مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی منتخب ۳ هدف اصلی که در اسناد بالادستی مدنظر بودند به عنوان حوزه های مورد بررسی مدنظر قرار گرفتند. سه هدف اصلی شناسایی شده شامل موارد زیر است:

- حضور فعال و هدفمند در سازمان های بین المللی و منطقه ای
  - جذب دانش و نوآوری از کشورهای صاحب فناوری (دستیابی به فناوری های پیشرفته مورد نیاز)
  - گسترش ارتباطات علمی با مراکز و نهادهای آموزشی و تحقیقاتی معتبر بین المللی
- بر اساس این سه هدف برخی از فعالیت ها و کارکردهای مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی به شرح ارائه شده در جدول زیر ارائه شده است. لازم به ذکر است اطلاعات مذکور بر اساس مستندات در اختیار مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی تدوین شده است.
- همچنین با توجه به نشست های جداگانه ای که با حضور نمایندگان چهار دانشگاه و نیز کارشناسان مرکز همکاری های علمی بین المللی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برگزار گردید و طی آن به بررسی مسائل و چالش های موجود در حوزه عملکردی مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی پرداخته شد، نقطه نظرات نمایندگان به عنوان چالش های این حوزه به شرح زیر بیان گردید.

- نبود ساختار سازمانی مشخص و معین در دفاتر همکاری های علمی بین المللی دانشگاه ها و همچنین کمبود نیروی انسانی متخصص، توانمند و آشنا به زبان کشور هدف در این دفاتر
- عدم سیاست واحد در سطح سیاست های وزارت عتف در خصوص جذب دانشجویان خارجی
- عدم همکاری مناسب سایر نهادها و وزارتخانه ها با بخش دفاتر همکاری های علمی بین المللی
- نبود استانداردهای بین المللی در اعتبار سنجی مدارک دانشگاهی
- ضعف در وجود وب سایت های استاندارد برای اطلاع رسانی به ویژه در خصوص بورس دانشجویان
- دخالت برخی سازمان های دیگر در برخی از فعالیت ها همچون تخصیص سهمیه های بورس دانشجویی

- عدم تعریف اختیارات و تفویض آن ها از طرف وزارت به این مراکز
- فقدان سیاست گذاری راهبردی مشخص در خصوص تعاملات علمی بین المللی از طرف وزارت عتف
- ضرورت تعامل دائمی بین مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی و دفتر همکاری های علمی بین المللی وزارت عتف
- عدم تعریف ماموریت ها و شرح وظایف و اعتبارات مورد نیاز برای دانشگاه های مرجع در تامین خواسته های سایر دانشگاه ها
- ضرورت بازنگری در شاخص های انتخاب دانشگاهها به منظور انتخاب آنها به عنوان مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی
- نبود یک شبکه اطلاع رسانی و تبادل اطلاعات بین دانشگاه های عضو
- ضرورت بازنگری در خصوص نحوه تعاملات همکاری علمی بین المللی
- عدم تعیین اولویت اجرایی همکاری های علمی بین المللی در حوزه های مختلف پژوهشی، آموزشی در برخی دانشگاه ها
- عدم تناسب ماموریت های اولویت دار بین المللی با ساختارهای ایجاد شده در دانشگاهها

۳- دسته بندی چالش های مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی منتخب در انجام ماموریت ها

بر اساس مطالعات انجام شده در حوزه مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی منتخب و بررسی برخی از مدل های همکاری بین المللی علمی در دنیا می توان چالش های مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی منتخب را در ۴ دسته اصلی تقسیم نمود. این ۴ دسته شامل موارد زیر است:

چالش سیاست گذاری کلان: این چالش به نبود راهبردی مشخص در سطح ملی برای همکاری های بین المللی علمی مربوط می شود.

چالش حاکمیتی درون وزارتی: این چالش مربوط به نحوه تعاملات مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی با وزارت عتف و موسسات آموزش عالی کشور می باشد که در چارچوب اختیارات وزارت عتف می باشد.

چالش هماهنگی برون وزارتی: مربوط به چالش های هماهنگی و همکاری با نهادهای خارج از وزارت عتف همچون وزارت امور خارج و سفارتخانه ها و سایر دستگاه های اجرایی می شود.

چالش عملیاتی: چالش های مربوط به نحوه انجام امور توسط مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی به ویژه منابع مورد نیاز انسانی و مالی می باشد.

شکل شماره ۱: حوزه‌های اصلی چالش‌های مراکز مرجع تعاملات علمی بین‌المللی

۳-۱: چالش‌های سیاست‌گذاری کلان

بخش مهمی از عدم برنامه‌ریزی مشخص و هدف‌دار مراکز مرجع تعاملات علمی بین‌المللی به عدم تعیین تکلیف اهداف و رویکردهای راهبردی تعاملات بین‌المللی علمی در کشور در سطح کلان ملی و وزارت عتف مرتبط می‌شود. ۲ چالش کلیدی در این دسته شامل موارد زیر است. در روبروی هر چالش، منبع شناسایی چالش مشخص شده است. حرف "م" نشان‌دهنده شناسایی چالش از مصاحبه‌های انجام شده است. حرف "ش" نمایانگر شناسایی چالش پس از بررسی شواهد و آمار مرتبط با فعالیت مراکز مرجع تعاملات علمی بین‌المللی می‌باشد. حرف "ا" نمایانگر شناسایی چالش از طریق منابع اطلاعاتی همچون مستندات تحویلی مراکز یا مطالعات علمی و تخصصی می‌باشد.

- عدم شفافیت در سیاست‌های کلان ملی وزارت عتف مرتبط با تعاملات علمی بین‌المللی (م+ش)
- عدم شفافیت در تقسیم وظایف ملی در حوزه تعاملات علمی بین‌المللی (م+ش)

۳-۲: چالش‌های حکمرانی درون‌وزارتی

این چالش مربوط به نحوه تعاملات مراکز مرجع تعاملات علمی بین‌المللی با وزارت عتف و موسسات آموزش عالی کشور می‌باشد که در چارچوب اختیارات وزارت عتف می‌باشد. در واقع این چالش در دو سطح تعریف می‌شود. سطح اول رابطه وزارت عتف با مراکز مرجع تعاملات علمی بین‌المللی و سطح دوم رابطه این مراکز با موسسات آموزش عالی کشور است. مهمترین چالش‌ها در این دسته به شرح زیر است.

- ضعف در مشروعیت بخشی مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی در سطح موسسات آموزش عالی کشور توسط وزارت عتف(م+ش)
- شفاف نبودن شرح وظائف مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی و انتظارات وزارت عتف از ایشان(م+ش)
- تفویض محدود اختیارات مرتبط با نحوه همکاری های بین المللی موسسات آموزش عالی و نحوه همکاری با سایر نهادها در داخل کشور و خارج از کشور توسط وزارت عتف(م+ش+ا)
- عدم تعیین اولویت ها در همکاری های بین المللی علمی کشور توسط وزارت عتف(م+ش+ا)
- ضعف در ارزیابی مستمر و شاخص محور مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی توسط وزارت عتف(م+ش+ا)
- نبود نظام انگیزشی و مقرراتی برای موسسات آموزش عالی کشور جهت همکاری با مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی در توسعه ارتباطات علمی با کشورهای هدف(م+ش)
- ضعف در شبکه اطلاع رسانی و تبادل اطلاعات بین دانشگاهها جهت همکاری با مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی (م+ش)

۳-۳: چالش های هماهنگی برون وزارتی

این چالش عمدتاً مربوط به فعالیت هایی می شود که مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی بایستی با مجموعه های ملی و بین المللی خارج از وزارت عتف انجام دهند. در بسیاری از این فعالیت ها این مراکز مجبورند با وزارت عتف هماهنگی های لازم را به عمل آورده و از طریق ایشان فعالیت های خود را انجام دهند که فلسفه وجودی این نهادها را زیر سوال می برد. مهمترین مشکلات در این دسته شامل موارد زیر است:

- عدم مشروعیت و معرفی مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی در ارتباط با سایر نهادهای ملی و بین المللی(در کشور هدف) (م+ش)
- عدم همکاری مناسب سایر نهادها و وزارتخانهها با بخش دفاتر همکاری های علمی بین المللی(م+ش)
- نیاز به مراجعه مستمر به وزارت عتف برای انجام امور محوله در مورد نهادهای برون وزارتی به علت عدم تفویض اختیارات وزارت عتف به مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی(م+ش)

۳-۴: چالش های عملیاتی

با توجه به واگذاری مسئولیت ها به مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی، این مراکز نیازمند امکانات مالی و نیروی انسانی متناسب برای پاسخگویی به نیازها در سطح ملی می باشند. همچنین این مراکز نیازمند سطح مشخصی از توانمندی سیاستگذاری و مدیریتی جهت ساماندهی تعاملات علمی بین المللی موسسات آموزش عالی کشور با کشورهای هدف هستند. مهمترین چالش ها در این بخش شامل موارد زیر است:

- ضعف ساختار سازمانی مشخص و معین در مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی و همچنین کمبود نیروی انسانی متخصص، توانمند و آشنا به زبان کشور هدف در این مراکز(م+ش)
- ضعف در وجود زیرساخت های استاندارد برای همکاری های بین المللی همچون وب سایت ارتباطی به زبان طرفین، مستندات مشترک، ضعف در کانال های ارتباطی تسهیل شده(م+ش)
- محدودیت منابع مالی در مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی جهت پاسخگویی به نیازها(م+ش)
- توانایی محدود مدیریتی و سیاستگذاری در ساختار کلان برخی مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی(ش)
- وجود برخی رویکردهای بخشی به جای ملی و توجه تبعیض آمیز به دانشگاه میزبان مرکز مرجع تعاملات علمی بین المللی(م+ش)
- عدم شناخت ظرفیت ها و توانمندی واقعی مجموعه مراکز دانشگاهی درون کشور و کشورهای هدف(م+ش+ا)
- عدم وجود برنامه مشخص در سطح برخی مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی و عدم پاسخگویی شفاف(ش+ا)

۴- جمع بندی سیاستی و مسیر پیش رو

بر اساس مطالعات انجام شده ۲۰ چالش کلیدی مرتبط با سیاست توسعه تعاملات علمی بین المللی از طریق مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی شناسایی گردید که در ۴ دسته چالش های سیاستگذاری کلان، حکمرانی درون وزارتی، هماهنگی های برون وزارتی و چالش های عملیاتی تقسیم بندی شدند. در این گزارش سیاستی هدف اصلی شناسایی چالش های مرتبط با این مراکز می باشد. حال سوال های اصلی در مسیر پیش رو که بایستی بر اساس چالش های شناسایی شده به آنها پاسخ داد به شرح زیر می باشد.

سوال اول: نحوه مواجهه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی در مواجهه با چالش های سیاستگذاری کلان مطرح شده در گزارش چگونه باید باشد؟

سوال دوم: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری از طریق چه سیاست ها و اقداماتی حکمرانی درون وزارتی و برون وزارتی را جهت ساماندهی تعاملات بین المللی علمی موسسات آموزش عالی کشور اتخاذ خواهد نمود و جایگاه مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی در این نظام حکمرانی چگونه خواهد بود؟

سوال سوم: نظر به اینکه در حال حاضر مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی تنها الگوی اجرایی برای ساماندهی تعاملات بین المللی علمی موسسات آموزش عالی در سطح کشور می باشد، چگونه می توان مشکلات عملیاتی این مراکز را مرتفع نمود؟

پاسخ به این سوال ها در قالب گزارش سیاستی دیگر و پس از جلسه هم اندیشی با مراکز مرجع تعاملات علمی بین المللی و متخصصان ارائه خواهد شد.